

ДИСКУСИЈА О ИСИХАЗМУ

Епископ др Атанасије
умировљени Захумско-херцеговачки и приморски

Захваљујемо се свима тројици предавача и лично им честитам, зато што су сасвим успешно теме, које су узели, обрадили и допринели прослави 650 година Паламитских Сабора, које Нил Родоски (почетком 15. века) броји као Девети Васељенски Сабор, јер Фотијев (880-1) сматра Осмим. Заиста су то значајни Сабори, и заиста имају васељенско значење. Без обзира што су држани у току десет година (1341-51), представљају једну јединствену целину сведочења о живом и спасоносном Светом Предању Православља.

Али, да не бих ја сада држао предавање, да кажем укратко следеће: Кратко, резимирано излагање оца Владана, сасвим је добро погодило богословље Светог Паламе. И ја сам у своје време читао пажљиво дискусију између о. Мајендорфа и о. Романидиса, и врло одмерену, изравнотежену процену тога код оца Амфилохија, сада г. Митрополита, у његовој докторској тези о Тријадологији Светог Паламе, а читао сам и књигу Димитракопулоса, која је заиста један смео подухват (писана је на енглеском), али се завршава прилично неозбиљном констатацијом: да је Византијска теологија „стерилна у философији"! То је, у најмању руку, нетачно и прилично безобразно са његове стране. Но он је млад човек. Али, није било пристојно понашање ни од стране оца Романидиса. Он је, у ствари, тражио слабости код Мајендорфа, а Мајендорф се, опет, излетео, јер је заиста, без икакве нарочите потребе, приписао егзистенцијализам Палами!

Јер, дотични текст Светог Паламе није то; текст је онакав како га је о. Владан схватио, тј. да, у ствари, кад је Реч о усији (ουσία) у та два параграфа (11 и 12 параграф, Трећа Тријада, друга књига), реч је о суштетворној и бићетворној енергији Божијој. Отац Владан је то изузетно протумачио, правилно је извео закључак, са-мо бих ја још нагласио да је улога Бога Оца још значајнија код Светог Паламе. Такође бих истакао и оно што је о. Амфилохије у својој тези рекао: да је сва исихастичка теолошка расправа почела, у ствари, од Паламиних Аподиктичких слова о исхођењу Светога Духа, где је Палама био, да кажемо, „ принуђен", додуше само на почетку, да истакне значај Личности Бога Оца, кад је у питању јерес Filioque. Ту је о. Владан можда могао више да то разради, али он се тог питања дотакао, тако да му излагање није било мањкаво.

Са своје стране бих рекао, ако г. Председавајући дозволи, да је можда заиста непотребно, оче Владане, рећи да је Хришћанство персонализам, јер то је оптерећено једним другим појмом и садржајем, мада се ипак не треба бојати ни таквих појмова. Јер, заиста, Хришћански Бог је Живи и Истинити Бог, Персонални Бог, поготово ако се узме у обзир библијска чињеница да се под Синајем Мојсију јавио Логос, односно Син, Христос, Који је рекао : Ја Сам Онај Који Јесам (ЈАХВЕ, ó ων, Сушти).

Овде је наш брат Самуел из Јерусалима (школовани Јеврејин). Кад сам га питао шта значи реч Јахве, рекао ми је: „Не знамо до данас тачно и прецизно значење речи Јахве, али значи: Ја Сам Онај Који Јесам, Ја Сам Онај Који Ћу Бити. Можемо рећи и: Ја Сам Онај Који Сам Био. Значи: Ја Сам Тај Који Сам, изволите! И реци народу да те је послао Тај Који те послао (2Мој.3, 14). То је лична идентификација Његова. Али, рекосмо, то је била Личност Сина, јер се Син јавио Мојсију под Синајем. То је врло важно између осталог и зато што, кад наши секташи јеховисти, суботари и разни други, говоре да смо ми Православни Хришћани „заборавили" Име Божије, као што сад хоће да нам натуре поједина школована, а полуучена господа београдчићи, тако да кажем, да је Име Бога нашег Христ, а не како је одувек било: Христос, они нам уствари подваљују. Тако нам подваљују и секташи да тобоже не знамо ко је Јахве.

Јахве је Син, јер се Син јавио на Синају, и Хришћани су ту то Име Божије превели са Господ. Дакле, лично, персонално Име Његово је Господ. И кад су Хришћани умирали говорећи: „Како Христос није Господ, кад ја умирем за њега као Господа“? то је значило исповедање истог Откривења Сина Божијег, као Господа (ра) свих и свега, јер је тада претендовао председник Буш, извините, римски Цезар: да је он господар света (Dominus, кѳриос), да је он врховник свега! Хришћани су то енергично одбијали. Дакле, Лична појава Бога у Сину, Који је рекао: Ја Сам Онај Који Јесам, то без даљњег показује тај лични, персонални карактер Хришћанског Бога.

Остаје сад углавном да можда у неком другом раду расправимо то: да ли је и Палама мало „приборавио“ ту чињеницу, тј. на том месту у Тријадама, кад се Бог јавио Мојсију. А слично је и код Григорија Богослова (у 4. Теолошком слову - 30,18) где Св. Григорије вели да је име Божије о он = сушци и то име саме суштине, тј. лично, персонално име. Али је добро што је о. Владан то код Св. Паламе тако изанализирао, и што је Димитракопулосу прочитао лекцију. Млад је то човек, а млади људи хоће да кажу много паметнога, али често пожуре, не зато што нису паметни, него што хоће да буду паметнији од других.

Господину Јагазоглу, честитам за исказану саборну уравнотеженост. Заиста је потребно данас да нагласимо ту православну саборност, католичанскост, у моменту кад једни наглашавају да је важно једно, други да је друго, трећи да је треће. Мислим такође да би било добро да се овде, на овој трибини, чује пред овим универзитетским професорима, да и наше учене главе, посебно мислим на оне у Београду, престану једном да искључиво цитирају само западне научнике о Византији и исихазму, него да виде мало и православно тумачење тога, односно да упознају и цитирају православне учене људе, нпр. грчке, руске, српске научнике, а не само једнога Жужија, кога је поменуо и г. Јагазоглу, или једног Подскаљског, или Немицу Доротеју Вендерборг, или не знам којег још, на пример језуиту Кандала, преко којих нам намећу „наочари“ како треба читати православне византијске текстове, који су уствари нама много ближи и далеко схватљивији него њима. У том смислу бих препоручио нашој господи универзитетским професорима да се мало смире, подиђу под смиреност светогорску, о којој говори г. Јагазоглу, који је такође универзитетски професор, те да тако нешто на прави начин науче.

Сећам се, тако, када је једном приликом један београдчић докторирао (био је сестрић Београдског председника, комунисте), па смо били на промоцији његовог доктората, у којем је говорио и о Св. Марку Ефеском. Он, међутим, није ни читао Марка Ефеског, него је читао Кандалову студију о Марку Ефескоме, књигу једног Шпанца, инквизиторски написану, док Светог Марка није читао. Зато га није ни схватио.

Хвала, зато, г. Ставру Јагазоглу за овај и овакав допринос. Сматрам да је важно да још једном кажем, да популарно представим шта је он хтео да каже. Потребан је наш пуни улазак у Цркву, и учешће у Цркви свим бићем. То значи Крштење и све остале Свете Тајне. Нема фиктивних, ни формалних Хришћана. С друге стране, потребан је живот адекватан томе, живот у Цркви, иначе смо само на папиру уписани у Цркви, као у неку партију, и шта тиме добијамо? Ставрос Јагазоглу је нама хтео да каже да је врло важна та основа христолошка, теолошка (=богословска) наше вере. То није тек тако што смо ми Хришћани и што смо Православни, и нисмо „назадни калуђери“, како нас неки представљају. Рецимо, типично Пољак Подскаљски сматра, да су сви православни калуђери конзервативни, сви су ретроградни, назадни, и не знам шта још, зато што је г. Подскаљски римокатолик таквог схватања и таквог става према Православљу. А баш супротно његовом мишљењу, Исихазам, тј. монаси исихасти, дао је Православљу виталну снагу да издржимо и преживимо тешко и дуго турско ропство; и не само да преживимо то ропство, него и да се одупремо, као Православни, насртајима и нападима са Запада. Не зато што је Запад као такав крив, него

што су тамошње тенденције, које нам отуда долазе, тоталитарне. Дакле, Исихазам нам је помогао, дао нам снагу да сачувамо своју веру и свој идентитет, али живећи по тој истој вери и мукотрпно одстојавајући свој православни идентитет. Јер је Исихазам био и остао и практично једна целовитост доживљаја Хришћанства, пуноћа нашег бића, и Црквеног и истовремено личног. То је тај познати лично-саборни карактер Православља.

Господина Ларше-а не бих хтео да хвалим. (Ја сам му превео текст и знам га добро). Сам он је рекао да је текст написан за западне људе. Зато није хтео да даје шире екстраполације, односно даље разраде и развијања своје теме. Хтео је да се у реферату јасно пројави, да се јасно види да Свети Палама извире дубоко из христолошке вере и теологије Шестог Васељенског Сабора, дакле из живе традиције целог Православља, и да није Исихазам само нека појава тамо у 14. веку, која се јавила и настала тек тако, као што врло често извесни научењаци представљају и мисле да је то нека Византијска, у том времену, социолошка и политичка или философско-апстрактна појава.

Хвала још једном свим предавачима, и молим да ме извинете што сам овако одужио.